

بلدرم خان مالقوچ بکه ایستی تاتارک چرمی بزم چرمیجه وارمدر ددی مالقوچ ایستی ای سلطانم اول کسناک
 چرمی سنک چرک قدر اون انجه واردر *Yıldırım (Büyezid) han Malğoç beg-e eyit-di Tatar-ın* چرمی-سی بزم-یم چرمی-میز-جه وار می-دیر ددی *Malğoç eyit-di ey Suł-tān-ım o! kim-se-niñ çeri-si sen-ın çeri-n kadar on an-ca* (= on o kadar) *var-dir* (A.U.E) «Bajazet demanda à *Malğoç Bey*: (Est-ce que l'armée des Tatars est aussi grande que la nôtre?) *Malğoç Bey* répondit: (Sire, l'armée de cet homme est dix fois plus nombreuse que la tienn») (Rouen, 1493 yazmaları, yap. 25 V°).

وار *Resul-ün kırk peygamber-ce kuvvet-i var* (A.U.E) «le prophète Mahomet a autant de force virile que quarante prophètes ordinaires» (1426 yılı yazmaları).

Mk. Çagatayca'da :

بار *iki Mecnun-ca firkat-t bar* (A.U.E) «il a autant de tristesse que deux Medjnoun» (NEVAİ, Hartmann'e göre, § 75).

İHTAR. — Şark Türk lehçelerinde aynı mânada olarak -çe ile *çag-lık* veya *çag-lıg* tabiri kullanılır.

ML. : *bir çopçuk yumurtka-sı-ça (g'evher)* (bir sorçe yumurtası kadar «nücevher») «(une pierre précieuse) de la grosseur d'un œuf de moineau» (NEVAİ, M. A., s. 103);

bir yarmak çag-lıg ak mân bir akça kadar beyaz ben (A.U.E) «une verrue (sivilce. A.U.E) blanche grande comme une pièce d'argent» (*Tezkere-i Evliyâ*, uygur harfli, yap. 20);

bu it çag-lıg mâni kötürgil bu köpek kadar beni yükselt (Tanrım) (A.U.E) «élevez - moi (Seigneur) autant que ce chien» (*Aynı eser*), yap. 12.

çag-lık kelimesinin (*kadar* kelimesinde olduğu gibi, bk. § 893) aşağı yukarı tahminen «environ» mânasını alabildiğine de dikkat edilmeli.

ML. : *dört yüz çag-lıg mufla* dört yüz kadar molla (A.U.E) «environ 400 mollahs» (*Tezkere-i Evliyâ*, yap. 30).

Mk. *çağ-lı* kelimesini ve sonra aynı mânada : *on beş çağ-lı kişi* (A.U.E) «environ quinze personnes» (ABOU-GHAZİ, s. 115).

Yine mk. *an çağ-lı* [2] o kadar «autant» ifadesini :

sız-lär-gä her yıl-da an çağ-lı nerse bir-ä-yin sizlere her yıl o kadar şey vereyim (A.U.E) «je vous en donnerai autant tous les ans» (*Aynı eser* s. 29).

Evvelece de görüldüğü üzere Osmanlıca -cek lâhikası ve şark lehçelerindeki -çe -çelik, -çek-li, çağ-lı (ki ash çağ-lıg dir) mef'ulün ilciye katıldıkları zaman sınırlandırılmış bir mâna almaktadır (bk. § 905).

Aynı edatlar zamirlere eklenebilir, ve miktar katmaç (zarf) ları yapmağa yarar :

bun-ca, şun-ca (§ 474);

[1] Bu arap harfli kelimenin *v* sinde teşdid işareti ve *t* sinde esre işareti var. A.U.E

[2] (*o, ol, on*) un bir çeşidi olarak yalnız (*an-ı, an-a, an-da, an-dan, an-lar, an-ın, vs.*) gibi tasrifli hallerde kullanılan *an* zamiri, burada mücerret halletinde de kullanılmış görülür. A.U.E

اول چاقلى *bu çaq-li* (A.U.E), بو چاقلى *bu çik-li* (A.U.E), اول چاقلى *so{ çaq-li* (A.U.E), اول چاقلى *o{ çaq-li* (G.) *bu kadar, şu kadar, o kadar* (A.U.E) «tant»;

نە چاقلى *ne çaq-li* (A.U.E), نە چاقلى *ne çe-li* ne kadar (A.U.E) (teke türkmençesi) «combien?».

920. — 2° Vasıfça kıyaslık «comparaison qualitatives» ilgici olan -ce edatı bu kavramla bir hareket tarzı, bir icra sureti bildiren ifadelerde kullanılır ki *gibi* (§ 886) «à la manière de, comme» nin mânadaşdır. Yine mk. -cesine (§ 929) ve -cileyin (§ 890, 4°).

Ml. : *asker-ce* *asker-ce* «comme un (vrai) militaire, militairement»;

çocuk-ça *çocuk-ça* «comme un véritable enfant»;

adam-ca *adam-ca* «d'une façon (digne) d'un homme»;

eşek-çe *eşek-çe* «comme un âne, sottement»;

öyle-ce *öyle-ce* «comme cela».

Bu kelimeler sıfat olarak (tarifçi «déterminant» olarak) kullanılabilirler. Mk. § 887.

Ml. : *çocuk-ça hareket* *çocuk-ça hareket* «une action comme (celle d') un enfant, un pas de clerc»;

Asker-ce bir temennâ «salut militaire».

921. Kavim isimlerinden yapılmış olan şu aşağıdaki ifadeler de sıfat diye kullanılabilirler:

türk-çe *türk-çe* «osmanlı-ca «à la turque»;

türkçe lisan *türkçe lisan* «la langue turque»;

osmanlı-ca kıyâfet «osmanlı-ca kıyâfet «costume à la turque (à l'ottomane)».

Bu sıfatlar bu defa katmaç (zarf) hizmetini de, isim (alem) hizmetini de görebilirler, ve o zaman bizzat dil ifade ederler.

türk-çe *türk-çe* (osmanlı-ca) *söylemek* «parler turc»;

türkçe *türkçe* (alem) *lisân-ı* «la langue turque (ottomane)» (keli. keli.: la langue [de] turc»);

türkçe-si za'if «son türç. est faible, il n'est pas fort en langue turque».

Başka misaller:

فرانسجه *fransız-ca* (vurgulanışına dikkat) [1].

Fransız gibi mânasiyle (sıfat) = «à la française» français, fransız dili mânasiyle (alem) = «le français»;

رومجه *rum-ca* «à la grecque, grec»;

ارمنجه *ermeni-ce* «armenien»;

آرناودجه *arnavut-ça* «albanais»;

بلغارجه *bulgar-ca* «bulgare»;

صربجه *sırp-ça* «serbe»;

چنگانهجه *çingâne-ce* [2] veya قبطیجه *kıpti-ce* «tzigane»;

مجارجه *macar-ca* «hongrois»;

پولونجه *polonez-ce* veya لهجه *leh-çe* «polonais (lehli-ce: A.U.E)»

روسجه *rus-ça* veya موسقوججه ، موسقوججه *moskov(f)-ça* «russe»;

انگلیزجه *ingiliz-ce* «anglais»;

آلانجه *a((a)man-ca*; (ve eski osmanlıca'da): نچجه ، نچجه *nemçe(se)-ce* «allemand».

Mk. Eski Osmanlıca'dan alınmış şu misali:

bu yaz-u ne dil-ce-dir (A.U.E) «en quelle langue est cette inscription?» (Rouen, no. 1493 yazmaları yap. 57).

Mk. aşağıdaki buna benzer *ne-ce?* «en quelle langue?», ve *biz-ce* «d'après notre parler, en notre langue».

MI. biz-ce-si isnad ve frenk-çe-si attribution den-il-ir (ce rapport grammatical) isnād ve les Européens le nomment attribution» (AHMED MİDĤAT, *Galatât-ı terceme üzerine Saïd - Bey'in*, s. 155 - 156).

İHTAR. 1 — Dolaysız «direct» veya dolaylı «indirect» bir kıyaslama (teşbih) ifade edebilen gibi ilgisinden farklı olarak, *-ce* lâhikası daima dolaylı yani bir hazf ve takdire dayanan bir kıyaslama bildirir.

Dolaysız bir kıyaslama (teşbih) ya misal:

insan-a ata ana gibi yâr ol-ma-z (A.U.E) «l'homme n'a pas d'amis comme son père et sa mère» (burada «yar» kelimesi «ata ana» ile doğrudan = dolayısıyla olunuyarak, dolaysız kıyaslanmıştır).

Dolaylı bir kıyaslamaya misal:

Ahmed çocuk gibi (çocuk-ça) davran-dı «Ahmed

[1] Müellif bu kelimeye (vurgulanışına dikkat) diyerek vurgu işaretini *fra^onsız-ca* suretinde birinci hecedeki *a* üzerine koyuyor. Bizce bunlarda ve bütün bu gibilerde vurgu, *-ce* edatından evvelki hecenin vokali üzerinde olacaktır ki, biz böylece tashih ettik. A.U.E

[2] Müellif bunu böyle yanlış bir söyleyişle kaydediyor: *çingene-ce* olacak. A.U.E

a agi comme un enfant» (yani: bir çocuk nasıl davranırsa Ahmed öyle «= o çocuğun davranışı gibi» davranış demektir ki, burada Ahmed doğrudan doğruya bir «çocuk» la değil; Ahmed'in «davranış»ı bir çocuğun «davranış»ıyla kıyaslanmıştır; bu ise naz ve takdir «ellipse»li ve dolayısıyla, dolaylı bir kıyaslamadır);

gibi nin başlaklık «autonomie»ı, hakiki bir lâhika olup, kendi nev'ine göre Fransızca'nın *-ment* lâhikasına muadil bulunan *-ce* den daha büyüktür.

Mk. Fransızca'da «Comme un homme» ve «humainement».

İHTAR 2 — *-ce* ve *-çe* lâhikaları zamirlere de katılarak, hal ve tarz katmaçları teşkil ederler (§ 402).

anca (eski osm.): mânadaşı *ancı/ayın* «ainsi, tel»;
-nça (Orkhon kitabeleri, IE Thomsen'dan, 21, 22);
nice (eski osm.);
nâçük (çağatayca) nasıl «comment?».

MI.: *آيا سوفيا ايما كيم ياپ-دی-لار دار-مادی* *Aya-Sofya-yı an-ca kim yap-dı-lar dar-ma-di* (A.U.E) «Sainte-Sophie n'est pas restée telle qu'on l'a construite» (Rouca, 1493 yazmaları, yap. 72);

ان-چا منچا ییغلا-غان بول-دی *an-ca munca yığla-ğan bol-dı* o kadar bu kadar (= şöyle böyle) ağlar oldu (A.U.E) «il versa quelques larmes» (keli. keli.: «il pleura comme-ci, comme-ça») [GRENARD, *Journ. asiat.*, 1899, s. 343].

İHTAR 3 — Çağatayca'da *çağ-lık* (§ 919, İhtar) kelimesi, vasıfça bir kıyaslama da ifade edebilirdi. Bk. PAVET DE COURTEILLE, *Dict.* s, 276. Soudan bir evvelki misal. Mk. Beveridge yazmaları, yap. 4, l. 11.

922. — 3e *Uyarlık* (mutabakat «conformité») ilgici olan *-ce*. — Bu kavram evvelki ile görelilik (nispet: relatif) haleti olanı arasında bir şeydir. *-ce* böyle kullanıldığı zaman *göre, nazaran** «selon, d'après, conformément» na mânadaşıdır.

Böylece yapılan ifadeler çoğu zaman izafet «mülkiyet» lâhikasıyla beraber bulunur:

MI.: *فکر-یم-چہ* *fikr-im-ce* «à mon avis»;
ظن-یم-چہ *zann-im-ca* «à mon avis».

Bunlar sık sık ilgiçlik tabirler mahiyetini alırlar.

MI.: *موجب-ین-چہ* *mücib-in-ce* «conformément à...» (keli. keli.: «d'après l'exigence, la nécessité de...»);

اقتضا-سین-چہ *iktizâ-sın-ca* «conformément à...» (keli. keli.: «d'après l'exigence, la nécessité de...»);

آرد-یم-چہ *ard-im-ca* «derrière quelqu'un, après quelqu'un, à la suite de quelqu'un (ou de quelque chose: A.U.E)»;

عقبه *'akab-in-ce* «derrière quelqu' un, après quelqu' un, à la suite de quelqu' un (ou de quelque chose: A.U.E)»;

ازنبه *iz-in-ce* «derrière quelqu' un, après quelqu' un, à la suite (la trace) de quelqu' un (ou de quelque chose: A.U.E)»;

Bu tabirler Osmanlıca'da eskidirler.

Ml.: بز موسائک آردنبه دخی رسول کئدردک که برری ازنبه کلدیلر *biz Mūsā-nın ard-in-ca daḥi resūl g'ön-der-dik ki bir bir-i iz-in-ce g'el-diler* (A.U.E) «nous avons envoyé à la suite de Moïse d'autres prophètes encore, qui se son succédé les uns aux autres» (keli. keli.: «les uns à la trace des autres») [1426 yılı yazmaları, yap. 77 V°];

نامازدک عقبه *namaz dañ [1] 'akab-in-ce* «après la prière de l'aurore (dañ)» (*Aynı eser*, yap. 117);

[3] کلن تابعین [2] انلرؤک بلینبه *an-ḥar-ın yılı-sin-ce [4] g'el-en tābi-'in* «les adeptes qui leur on succédé» (*Aynı eser* yap. 189 V°);

بکار قبانبه دالرنجه حاجی قارا *(Azerce) beg-ler kabak-ca daḥ-ḥar-in-ca* *Hacı Kara*, beyler önde, onların ardınca Hacı Kara (A.U.E) «les beys en avant et Hadji Kara derrière eux» (FETHİ. ALİ AḤ. s. 184).

Mk.

kişi-niñ kâyn-in-çe barur-sân kişi-nin ard-ın-ca gid-er-siñ (A.U.E) «tu le suis» (*Tezk. Evl.*, s. 169, I. 13).

923. — 4° *görelilik (nisbilik «relatif») haleti sonucu «désinence» olan -ce* — Görelilik haleti (mk. § 243) bir münasebet «relation», bir alâka «rapport» fikri bildirir. Yunanca'nın ve lâtincenin nisbilik mef'ulün bihi «accusatif relatif» ile olduğu gibi, arapçanın (التمييز* *et-temyîz*) temyiz (seçileme «spécification») si ile bir benzerliği vardır.

[1] Müellif *namaz-dañ* kelimesini (tan namazı, sabah namazı) mânasında alıyor. Biri Türkçe biri Farsça iki kelimenin Fars tarzında terkîp edilmesi mümkün olsa bile, bunu *namaz-ı dañ* okumak lâzımdı. Fikrimizce buradaki arap harfli *د* *dañ* hecesi, *د* *in* yazılışından bozma olup kelime *namaz-ıñ* okunmak gerektir; ve sadece «namazın ardınca» demektir. A.U.E

[2, 3] Bu kelimeler melinde harekelidir. A.U.E

[4] Müellif *yılınsince* kelimesinde *yiliyi yele* nin bir çeşidi sayarak «at yelesi» mânasına alıyor; halbuki bu kelime (ardınca) demektir: Bk. (Tuhfet-üz-zekiye): *yili-mek* = inzıman etmek, katılmak; *yilū* (Çağ.) birbirine katılmış olan ferdler, kalabalık (halk, ahali). A.U.E

Bunun Fransızca muadilleri ise «quant à, relativement à, en ce qui-concerne, par rapport à, en matière de, au point de vue de» gibi epeyce değişken olabilir.

MI.: *ben-ce* «quant à moi, en ce qui me concerne»; (bana göre);
ma'na-ca «au point de vue du sens» (A.U.E.)
o ben-den yaş-ca daha büyük-dür «il est plus âgé que moi» (keli. keli.: plus grand quant à l'âge).
 (yaş hususunda, yaş itibariyle).

924. Cümlelerin fiili meçhul ise *-ce* lâhikasıyla gösterilen görelilik haleti, bazan bir mef'ulün fih «locatif» e, bazan bir aletlik, vasıtalık «instrumental» lâhikasına muadil olur [1].

MI.: *bura-ca bil-in-me-yor* «il n'est pas connu ici» (keli. keli.: «quant à cet endroit»); mefulün-fih ile *burada* kelimesi de, *bura-ca* söylenebilir [1];
devlet-ce kabül ol-un-an fiyat «prix qui a été accepté par la Gouvernement».

Arapça ismi - meful «participe passif» lerle misaller:

her kes-ce ma'lûm «connu de tout le monde»;
cümle-ce müsellem «concedé, reconnu par-tous»;
biz-ce müsta'mel «employé par nous, chez nous».

LİHTAR. — Eskiden nerede «où» yerine (mef'ulün fih ile) *kan-da* veya (görelilik haleti ile) *kan-ça* kelimeleri farksız olarak kullanılırdı (1426 yılı yazmaları, yap. 75). Mk. § 934 *sonlarında*.

Şu aşağıdaki misalde görelilik haleti (gidişli «allatif») bir mefulün ileyh «datif» yerindedir:

Ordu-ña hatt-ı hümayun yaz ki herkes yer-li yer-in-ce git-sin «envoie un ordre à ton armée enjoignant à tout un chacun de rentrer chez lui» [2] (TAMB. AR. s. 42).

[1,1] Bunu müellifin mefulün fih haleti yerinde sayması bizce doğru görünmüyor. Böyleleri umumiyetle «marifetiyle, tarafından» demek olup, yalnız (vasıtalık ve aletlik «instrumental») rolündedir:

Buraca (bura [halkı] tarafından) bilinmiyor;
 Devletçe (devlet tarafından) kabul olunan fiyat;
 Herkesçe (herkes tarafından) malûm;
 Cümlece (cümle tarafından) müsellem;
 Bizce (bizim tarafımızdan) müstamel, vs. A.U.E

[2] Envoie un ordre (= un écrit auguste) à ton armée disant que chacun rentre à sa propre habitation (yer-lü yer-in-ce). A.U.E

925. -ce lâhikasının asıl halet sonuçları kadar sık kullanılmaması, onun yerine daha sarıh ve kesin mânalı birçok tabirler kullanılmakta olmasından ileri gelmektedir. Diğer taraftan Türkçe'de Arapça kelimeler oldu mu, bazan bunların görelilik mef'ulün bih halini kullanmayı tercih ederler. Şu aşağıki cümlede her iki suretle ifade edişin yan yana misalleri görülmektedir:

Ml. : شرق تورکجهسى تلفنجه و صورت افاذهجه بر آز قبا ، و بزم غرب تورکجه من ایسه چوق دها ظریفدر ، لکن قاعده و اساساً شرق تورکجهسى طوغری و بزمکی غلطدر *şark türk-çe-si telüffuz-ca ve sâret-i-îfâde-ce bir az kaba, ve biz-im garb türk-çe-miz ise çok daha zarifdir, lâkin kâ'ideten ve esâsen şark türkçe-si doğru ve biz-im-ki ga'lat-dir* «le turc oriental, au point de vue de la prononciation et de la manière de s'exprimer (du style), est un peu grossier; quant à notre turc occidental, il est beaucoup plus élégant. Mais au point de vue de la règle et des principes, le turc oriental est exact (pur); quant au nôtre, il est éroné (altéré)» (Samî - Bey).

926. Hususî kullanılışları. — 1° -ce (-cek) lâhikası bir takım topluluk «collectif» isimlerine katılarak umumluk «totalité» fikri tanıyan bir nevi görelilik (nisbilik) haleti teşkil edebilir.

Ml. : عائلهجه (تزمك) او طور مق *âile-ce (g'ez-mek) otur-mağ...* «voyager» (dememer...) avec (toute sa) famille»;

قاضى كويجه قیول ایندیلمر *kadı-yı k'öy-ce kabûl et-di-ler* «un reçut le Qadi avec tout le village» (= «tout le villag alla à sa rencontre»).

Anadolu'da aynı kavramda olarak چك -cek şekli kullanılır:

âile-cek (= *horanta-cağ*: Adana ve Karaman taraflarında);

k'öy-cek.

İHTAR. — Bu tabirlere bütün «tout» mânasında اولانجه *ol-an-ca* (keli. keli.: var olan) kadar «autant qu'il y'en a, dans la mesure de ce qu' il existe» yı da katmalı. (Bu kelime esasen kendiliğinden bir umumluk mânası taşıyan *ol-mağ* ve daha iyisi *var ol-mağ* mastarının ortacı *ol-añ* dan yapılmadır) [Mk. § 1203 ve 1198, İhtar].

Ml. : اولانجه قوتيله *ol-an-ca kuvvet-i-ile* = وار قوتيله *var kuvvet-i-ile* «de toute sa force».

Şark lehçelerinde doğrudan doğruya *bar* (= var) kelimesinden yine bütün «tout» mânasında (keli. keli.: var (olan) kadar: A.U.E) *bar-ça* kelimesini yaparlar.

ol-an-ca kelimesi, alem olarak varlık, bütün varlık «le tout, tout l'avoir» mânasını verir.

Ml. : اولانجه سندن سو بولدى *ol-an-ca-sın-dan soy-ul-du* «il fut dépouillé de tout ce qu' il possédaient» (MİHRİ, *Letâif-i Asûr*, s. 8).

Mk. başka bir misal (§ 1471, zeyil, ilk kelimeler: كونده بر);

انچاق اولوب اولانجهسى بو دكى سكا سوز وار دنى سويليچك *ançak ol-ub ol-an-ca-sı bu değil sañ-a söz var dañi söyle-yecek* «mais ce n'est pas tout (ol-up ol-an-ca-sı); j'ai (encore A.U.E) à te dire quelque chose» (DE CARBOGNAND, *Gram. turca* s. 667;

Aynı cümle Yunanca yazılmış Alexandrides'in grameri [Viyana, 1812, s. 147] ine alınmıştır.)

Şu misalde *olanca* kelimesi kendi ortağ mahiyetini halâ yaşatmış görünüyor:

[1] *اگر اول طورجه لروك يروقتن استرسك وايوز التجارته تيارادرسك* *eger ol davar-çak-ıar-iñ yavu kı-ın-an-ın iste-r-se-ñ ve uyuz ol-an-ca-ıar-ın-a timar ed-er-señ eğer o davar (ko-yun) cıklarıñ zāyi kılınanlarını ararsan ve uyuz olanları kadarını timar edersen (A.U.E) «si tu eberches ceux des moutons qui se sont perdus et soignes tous ceux d'entre eux qui soat (ol-an-ca-ıar-ın-a) atteints de gale» (1426 yılı yazmaları, yap. 216 V°).*

Aşağıki cümlede yine böyle fakat bu defa *el-e gir-mek* «se laisser prendre, être pris» (keli. keli.: «centrer dans la main») mastarından yapılmış bir şekil var:

... *ظاهر اولورسه مجال ورميوب الله كبريجه سته باشن كسوب... bedevî üme-rā-niñ نوحا nev'an? 'isyān-t... zāhir ol-ur-sa mecal vir-me-yüb, el-e gir-en-ce-sin-iñ baş-ın k'es-üb...* (A.U.E) «s'il éclate quelque révolte d'emirs bédouins, on coupera (sans re-lâche A.U.E) la tête de tous ceux qui seront pris» *Ḳānun-Nāme-i Mısır* yap. 38 V°, Rouen kütüphanesi yazmaları, XVI^{nci} asır sonu) [2].

927. — 2° Bazı hallerde ise *-ce* lâhikası aksine bir kısımlayış «restriction» bir sınırlayış «limitation» fikri taşıyor görünmektedir. O zaman *-cağ* lâhikasını toptan bir miktar «quantité totale» bildirecek yerde, «yalnuz gösterilen bir miktarı bildirip bu miktardan fazlasını bildirmez».

an-cağ (= o kadar: A.U.E) zarfının ilkinlik «primitif» mânası da böyle idi (bk. § 439, 430).

Yine mk. Azerce'de: *iki-ce-si* yalnız o ikisi aseculement *ces deux-lā* (FETH. AH., s. 73).

Bu kavram tahmin katmaç (zarf) olan *-cağ* ın mânasına yaklaşıyor (bk. § 918, başıye 1) ve *-ce* lâhikasının kullanış menşei olarak görünüyor.

928. *-ce* lâhikasının uzantısı. — Bazan *-ce* lâhikası lehçelerde *-cez* uzanık şekliyle görünür.

ML.: *boy-un-ca-z*, (*boy-un-ca*) yerine «le long de...» (Makedonya'da *Çetiroğ* köylülerinin lehçesinde) [3].

[1] Başdan ve sondan iki kelimedden madasında bu arap harfli kelimeler hep hareketlidir. A.U.E

[2] *сuffisant* 'ın Karaman Türkçesine tercümesinde yeterli kadar, yeter miktarda «suffisant» mânasında *yet-en-çe-lik* tabiri bulunmaktadır:

yet-en-çe-lik ücret-dir «c'est un salaire suffisant» (*нет платы за работу*), II, s. 123. *yet-en, yet-mek* «suffire» mastarından ismi fail ve ismi meful mînâlı bir ortağdır; fakat bu kelimenin bütününü acaba *yetencelik* gibi toptanlık «totalité» bildiren nisbilik (görelilik) haletinin bir uzantısı diye mi... yoksa *yeten-çelik*i böyle sayıp, bundan *çelik* kısmının § 919, İhtarda bahsi geçenler nevinden mürekkep bir ilişik diye mi almak lâzım geleceğini bilmiyoruz. J. D.

[3] Başka bir misal: *Fransız-caz, imansız-caz, dinsiz-cez kalem-le yaz-ıl-ma-yacağ* (vaktiyle Selânik'te okuduğum bir mektepte Fransız kalem uciyle hazırladığım Arapça vazifelerinden birininin altına Arapça ve ulumun diniye hocam rahmetli Hüseyin Hüsnü Efendi'nin (Makedonya'da Poroy kasabasında) yazdığı ihtar... hep *ç* imlâsiyle.

Barsada iken muhtelif ağızlardan işittiğim şart siygalarının cemi mütekellimlerinindeki *z* ler bu cinsten olmayıp, *k, ğ* zamirleri yerine kullanılan *z* zamirleridir: *gelse-z, al-sa-z* (= gelsek, alsak) A.U.E

Aynı uzantı Anadolu'da bilhassa *-dik-çe*, *(y)in-ce* ve *-(y)icek* gibi ulaklık «gérondis» fiil siygalarında (bk. § 1370, İhtar, 2) bulunur.

Küçültümlerin uzantısında bulunan *-ez* unsuru (*ev-ceg-iz*: A.U.E) bunlara yaklaştırılmalı (§ 509 ve 510).

Ve bütün bu yaklaşıtımlar, bütün bu muhtelif unsurların menşe ortaklığına dair olan bizim nazariyemizin lehinde bulunan bir alay delillerden ibarettir (§ 930).

929. — $\frac{-ce-sin-e}{-ca-sin-a}$ جیهه lâhikası.

Bu, *-sine* unsuruyla pekiştirilen *-ce* lâhikasından ibarettir ki, bu *-sine* unsuru da *-sin* suretindeki gaibe izafet «mülkiyet» lâhikasıyla mef'ulün ileyhten yapılmış görünüyor. Mk. § 517, zeyil ve 796.

-cesine lâhikası birkaç isme ve ortaçlara da katılır.

İsmlere katıldığı zaman, 2° *-ce* lâhikasıyla, fakat ondan daha fazla bir şiddette olmak üzere aynı mânada olur (bk. § 920).

MI.: آدمجههسته *adam-casina* «comme un homme»;

بویهله جههسته *böyle-cesine* «comme ceci»;

دشمنجههسته انتقام آلمق *düşman-casina intikam al-mak* «se venger comme un ennemi»;

جاناوارجههسته حرکت *canavar-casina harek'et* «manière d'agir digne d'un sauvage (keli. keli.: «procédé comme celui d'une bête féroce»)»;

چیلغینجههسته سومك *çılgın-casina sev-mek* «aimer à la folie»;

کورجههسته متعصب *kör-cesine müteassib* «aveuglement fanatique» (YAKUB KADRI, *Bir Serencâm* s. 101).

Fiil siygalarına katıldığı zaman kıyaslama ilgiçlik tâbirleri yapılmaya yarar ki, böylelerinden § 1458 ve aşağısında bahsedilecektir.

-ce lâhikasının şimdiki Osmanlıca'da bu hassası yoktur.

İHTAR. — Eski Osmanlıca'dan alınan şu aşağıki cümlede *kanca-sına* (kanca ya yaklaştırılacak, mk. § 924, İhtar) nereye olursa olsun «où que ce soit, n'importe où».

[1] ارى دستورن سوزن اوندن چيقوب قنچسينا ورميا *er-i destur-un-suz-un ev-in-den çık-ub kan-casina var-ma-ya* «qu' elle ne sorte pas hors de sa maison pour se rendre en aucun endroit (*kanca-sın-a-ya*) [2] sans la permission de son mari» 1426 yılı yazmaları, yap. 127 V°).

[1] اوندن ve ورميا kelimeleri asıl metinde harekelidir. A.U.E

[2] Müellif Arap harflisinde yerli yerine konmayan noktalardan dolayı kelimeyi böyle okuyorsa da bize bu, bizim okuduğumuz gibi sonda *ya* olmadan sadece *kanca-sına* olsa gerek. A.U.E

930. Kıyaslık ilgiçler üzerine görüşler ve *tek* edatının etimolojisi. — Bundan önceki sergileyiştten şöyle bir gelişme çıkarabiliriz:

Miktar «quantité» fikrini bildiren bazı kelimeler] (çâğ ve daha sonraları *kadar*) önce miktar (= kadar, «autant»), sonra vasıf «qualité» (= gibi «comme») mânasında kıyaslık ilgiçler olurlar. En sonra mef'ulün ileyhe katılarak sınırlayışlı ilgiçler (= e kadar «jusqu' à») halini alırlar.

Şimdi (-*dek*)*tek* kıyaslama ilgiçinin de aynı oluşuma uğradığını meydana çıkarmak meselesi kalıyor. Bu kelime esasen miktar «quantité» mânasındaki *deñ* den geliyor ki, bunu da şu aşağıdaki kavram ve şekillerde buluyoruz:

Müsavi olan iki miktardan her biri (mücerret mânasıyla).

Bir yük hayvanına yükletilen yükün iki kısmından her biri (müşahhas mânasıyla: A.U.E.) ki bunlara *deng*, veya *tek(dek)* [1] (ve lehçelerde) *tay* derler.

tek: müsavi bir birlik «unité égale», eş «pendant», çift'in bir tanesi «qui fait la paire»:

bu şamdan-ın bir tek-i var «ce chandelier a un pendant» (İstanbul çarşısında işi-tilmiş bir cümle).

küpe-yi ara-mış bir tek-in-i bul-muş, diğer tek-i gâib ol-muş idi (A.U.E.) «elle chercha ses boucles d'oreille et en trouva une, l'autre de la même paire était perdue (Türk Masağ-ı, s. 81).

Mk. Azerce:

baş-mak-ım-ın tay-ı ayag-ım-dan sür-çüb çığ-dı (A.U.E.) «une de mes chaussures a glissé de mon pied» (FETH. AH., s. 163).

Umumiyetle birlik «unité en général»: *tek* (Çağatayca: *tek*) biricik, çift olmayan «unique, impair» (çift'in zıddı);

tek-in [1] yalnız «seul»;

tekin-siz [2] (perilerle) sık sık ziyaret edilen «hauté (par les esprits)»;

[1] *deng* şeklinde dişli genizliki (ñ: A.U.E.) (bk. § 73) ayrışarak iki ses *ng* olmuştur, *tek* < *dek* şeklinde ise bu hasit bir boğazlı haline gelmiştir (bk. § 74).

Bir Karamanlı hristiyan bana (*kaşa dengi* tabirindeki) *deng* kelimesini şöyle anlatmıştır:

İki çuval dol-dur-ul-sa, çuval de-me-z-ler kibar-ım-sı dek de-r-ler «quand on a rempli deux sacs (d'une même charge), il est plus distingué d'employer le mot *dek* (pour désigner chacun d'eux)».

tek kelimesi arapça'nın *ferde* «unité, demi-charge» kelimesine muadildir. Bilindiği üzere bu kelime Arapça'dan Fransızca'ya «larde» suretinde geçmiştir ki, Yemen «Moka» kahvesi dengi demektir. J. D.

[2] İhtimal *tekin* kelimesini sınırlayışlı ilgiç olan *değ'in* şekline yaklaştırmak gerekir ki, bu takdirde bunu (fülcil değil de) isimcil bir menseden saymalı; mk. § 904. Bu Fransızca'yı muhtemel kılan şudur ki, *-in* lâhikasının *çag* ile muvazi bir kullanımın izleri vardır. (s < (c)ç olan) Kırgızca'da *şayın* şekli (Melioranski) sınırlayışlı ilgiç olarak görülüyor.

-leyin «comme» lâhikası (§ 890, 3°) nu bir çeşidi olan *-deyin* ile bu *değ'in* kelimesini *lXd* becayişi yapılan Türk dillerinde birbirine karıştırmamalı. J. D.

Mk. şark Türkçesinde: *tıp tük* ve *tigin* [1] bedava, caba «gratis» (G.).

Müsavî, muadil, denk «égal, équivalent»: Çuğatayca'da *tün, tiñ*; ve *iz* ile uzantılı (uzantılı) olarak: *tüg-iz, tig-iz*:

اولوش تیڭ ایلدش تیڭ تلغای اوردوک *ülüş-ni tiñ* (başka yazmada: *تیڭ* [2] *tigiz*) *kıl-gay ir-dü-k* (her) parçayı deng (müsavî) yapardık (A.U.E) «nous aurions fait part égale» (HAKİM-ATA, 1.221 ve 228).

Mk. *tay-daş* (Karaman Türkçesi: *тәуәдәш*, II, s. 3, l. 2),

tay-taş (Azerce: FETH. AH. s, 65 ve 103);

tän-tuş (*توش تیڭ* *ting taş-luğ* da, NEVAİ, M. A. s, 107);

داکدش *dañ-daş* (A.U.E), RADLOFF, III, s. 1658: Arkadaş, eş «compagnon, égal»;

Mk. [3] *يوق سنکا توش تىڭا* *yok san-ğa tüş täng-ü* «certes tu n'as pas d'égal» (*Kitadga Bilig*, Kahire yazması, mısra 7).

Müsavî, düz «égal, uni» *تیڭ* [4] *tigiz yer düz yer* yani ova «plaine» (G.); *deñ-iz* [4] «mer».

Böhltingk (*Vocab.* s, 94) e göre, *tün* Yakutça'da denk yani düz «égal (uni)» ve müsavî, muadil «égal (équivalent)»; düz satıh «surface uni», müsavîlik «égalité», çift olma «parité» mânasındadır; *manaxa tün* aynı suretle «de la même façon».

Aynı müellif bu kelimeyi Mogolca'nın müvazilik «équilibre», müsavîlik «égalité», benzerlik «ressemblance» mânasındaki *تەڭ* *teng* kelimesine yaklaştırıyor (Kowalewski'ye atfen).

Rahat «tranquille» suskun «silencieux», dikkatli «attentif».

تیک قالدیلر *tik* [5] *kağ-dı-lar* hayretten susa kaldılar (A.U.E) «ils demeurèrent muets de surprise» (HAKİM ATA, 1078) [6];

[1] *tek* kelimesi «yalnız ve hali» mânasıyla Farsçaya da geçmiştir: Tek ü tenhū. Buradaki *tek-in* «yalnız ve hali» mânasında olup, *tekin-siz* de (perilerden) yalnız ve hali olmayan mânasında görünüyor. Şehzâde mânasında olan *tek-in* ise belki asıl mânasıyla *tik-in* «dikilmiş, nasbedilmiş, kaymakam» olup, yalnız şehzadelerin babaları han yerine hükümet edenleri mânasında olacak. A.U.E

[2] Bu Arapça harfli kelimelerde *ك* harfi sağır kâf yani *ng* yerinde de kullanılmıştır. Bunun *tiñiz* okunması muhtemeldir. A.U.E

[3] Bu mısraın aslı Kahire nüshasında şöyledir:

سنک سن ادین یوق سنکا توش تىڭا *sen ök sen adın yok sanğa taş täng-ü* yani (ancak sensin, gayri yok sana eş, denk, hal)... s. 12, satır 14.

taş kelimesi karşılaşmak mânasında *taş-mak* mastarını vermiş görünüyor. Karşılaşan, karşı duran mânasına *taş-man* farsça (düşmen) kelimesini vermiş olabilir.. *teng-ü* sonundaki *ä* (a) ise, lehçemizde tekit edatıdır ki, bir çeşidi de *ha*dır: *gelsen-e, alsan-a, yaz ha, vs.* gibi. A.U.E

[4] *tigiz* kelimesindeki *g* nin de aslı *ng* olabilir. A.U.E

[5] Lehçemizde de bu mâna ile kullanıldığı vardır: tek durur mu elinde çiftesi var + Rahmî yoktur sizi görürse kıyar — Muallim Naci. A.U.E

[6] Bu kelimenin aslı belki *fañ* «şaşkın, hayrette» dir. Yoksa müellifin tercümesinde verdiği bu hayret mânası *tik* kelimesinden çıkmaz. A.U.E

اورتون چيقارماين تيك اولكوردي لار ün-ün çık-ar-ma-yın tik ol-tur-di-lar sesini çıkarmayarak susmuş oturdular (A.U.E) «ils s'assirent, sans souffler mot, en silence» Aynı eser, I. 440).

Mk. Osmanlıca'da: *din-il-mek* [1] rahat etmek «se calmer».

deñ kelimesi *çag* da olduğu gibi edat olmadan evvel katmaç (zarf) ve sonra (-li ile, mk. § 918) mürekkep ilgiç olarak kullanılmıştır:

Bu deñ-lü bu misil-li «ainsi» § 344, İhtar; «autant» o kadar 1426 yılı yazmaları, yop. 281 V°);

Ne deñ-lü (§ 402) ne misil-li, ne gibi, ne kadar:

گيک دستاني دکور رغبت وار *g'eyik destan-ı deñ-lü rağbet-i var* «c'est aussi populaire que la fable du cerf» (LÂTİFİ, *Tezk.*, s. 304).

Kıyaslık edati olarak kullanılan *-tek*, (*-dek*) (*dag*) *teg*, *değ*, *diğ* (*diğ*) hakkında bk. § 389, ve sınırlayış edati olarak kullanışları hakkında bk. § 904.

Yine mk. sınırlayışlı ilgiç olarak kullanılan *tägli* (§ 904).

Hattâ bu kelimenin pekiştirilme «corroboratif» bir edat olarak kullanıldığının izleri de var (§ 999, 1000 ve 1043 ki, bu da *deñ* ve *çak* «§ 918, haşiyeye, 2°» kelimeleri arasındaki muvazilîği tamamlıyor).

Viguer (s. 185) *çak* ın mânadağı olarak pekiştirilme *tağ* (veya *ta*) edatını veriyor: *çak* veya *tağ* veya *ta* *bura-yu-dak* «jusqu' ici».

Yine mk. Trabzon lehçesinde *tağ Van-a* (*gitmek*) ın Van'a (yani uzaklara) gitmek «(aller tout au loin) jusqu'à Van; (pousser) jusqu'à Van» (PISSAREF, *Zapiski vost. otd.*, XIII, 1901, s. 173 ve aşağısı, vers 113).

441 inci bendde bahsi geçen *ta* edatı aynı sesli *tā* suretindeki Farsça kelime ile karışabilir, fakat fikrimizce bu, Türkçe (*deñ* yerinde) *tağ* dan türemedir. Yine bunlarda bir taraftan (*tağ* a muvazi bir şekil olan; mk. *çak* ve *çak*, mk. § 918, *sonları*) *tek* ile, bir taraftan da Farsça'daki *tāk* (ki bundan: *tākim* doğmuştur) arasında iltibas olmuştur.

İHTAR. - Yine pekiştirilme edatı olan *deñ* in, mefulün fiil haleti sonucu olan *-de* (ki aslı olan *-dek* den boğazlı *k* düşümlüdür) ve mefulün anı haleti sonucu olan *-den* e menşe olduğunun belki de kabul etmek lâzım gelir. Bu faraziyenin Türkçedeki insiraf «déclinaison» tarihini bazı karabük noktalarını aydınlatmak gibi bir faydası vardır. Bu taklîrde Orkhon kitabelerinde, *-den* in neden bazan *-den* yerine kullanılmış olduğunun sırrı anlaşılabilir olur. (Ml. : *an-da kisrū* ondan sonra «après celā»; Radloff da K, Thomson de H, I. 29 ve 34; mk. *Uigurica* s. 10.

iki yaş-da alt-ın oğlan iki yaş(ın)dan aşağıda çocuk «enfant aus-dessous de deux ans», ve yine aynı lâhikanın neden eski Osmanlıca'da bir mefulün ileyh - mefulün anı, (nefulün fiil A.U.E) lâhikası olarak (*kan-da g'id-er-sin* nereye gidersin «où vas-tu?») kullanılmış olduğu bilinmiş olur. Diğer taraftan bilindiği üzere *-den* bir sınırlayış ilgiçi (= değin «jusqu'à») olmuştur (§ 904).

En sonra şuna da dikkat edilmeli ki Altayca'da mefulün anı sonucu: *deñ* (*teñ*) dir.

[1] Osmanlıca'da bu maslar, *din-le-n-mek* te görülen *din* (*tin*) kökündendir ki bu, (nefes, ruh) mânasındadır: *din-len-mek* nefeslenmek, istirahat etmek, *din-mek* «rahat etmek» mânasına olup, bunun *din-il-mek* şekli olduğunu bilmiyoruz. A.U.E

Aynı faraziye ile *Katadgu Bilig* de görülen ve zamirlerin aidiyet «génitif» haletine *din* (veya *tin?*) edatını getirmekle yapılan (zamirlerin mef'ulün anı)ndaki bu yapılışın mânası izah edilebilir :

sân-in-din kol-ub senden isteyip (A.U.E) «en te demandant» 41, beyit, 11;

an-iñ-din naru on-dan öte (A.U.E) «au delà de lui» (31, beyit 15);

mun-iñ-din pazagt (= *basagt* okunacak) bundan sonrası (A.U.E) «qui est après celui-ci» (37, beyit, 25), vs.

Bilindiği üzere *tek* (ki aslı : *teñ*, *deñ*) edatı, kıyaslık bir edat olarak kullanıldığı zaman zamirlerin aidiyet haletini «génitif» yedişler.

Bu ise bizi, mef'ulün anı haletinin eskiden bir kıyaslık haleti olduğu fikrini kabule sevk ediyor (ki bunu mef'ulün anı yedişleyen sıfatlarda kıyaslama derecesi mefhumuna yaklaştırmalıdır. § 367). Kıyaslama fikri önce niabetsizlik «disparité», sonra da bugünkü günde mef'ulün anının seçkin vasfı olan uzaklaşım «éloignement» fikrine doğru bir oluşukluk geçirmiş olacak. § 278.

Mef'ulün anı mânasının gelişmesine gelince, ce suretinde başka bir kıyaslık edatının bunu oraya götürdüğü daha evvelce görülmüştü (§ 924).

V. İLGIÇLİK TABİRLER.

931. Türkçenin ilgiçleri sayıca azdır: Şuna dikkat edilmiştir ki Fransızca'nın meselâ «sous, devant, derrière» gibi ilgiçlerinin Türkçe karşılıkları yoktur. Diğer taraftan içlerinden bir kaç (meselâ: *üzre*, *içre*, *taşra*, *yaña*) bugünkü kullanıştan çekilmiş bulunuyor. Türkçede bu ilgiç kılığı, onların yerine sık sık ilgiçlik tâbirler kullanılmakla önlenmiş oluyor.

İlgiçlik tabirler mücerret bir mesafe veya mekân (bk. § 389) ve daha seyrek bir surette sebep, tarz vs. fikrini saklayan bir alem isminden teşkil ediliyor. Bu alem ismi (meselâ *üst* «le dessus») den sonra bir izafet (mülkiyet) lâhikası getiriliyor ki, bu normal olarak bir ilgiç alması gereken bir isme irca alâmeti hizmetini görüyor.

Ve işte böyle teşkil edilen tabir bir katmaç (zarf) haline veya nisbilik (görelilik) haletine konuluyor.

MI.: *üst-ün-de* «sur...», keli. keli.: «dans son dessus, dans le dessus de...».

İlgiçlik tabirlerde görülen izafet «mülkiyet» lâhikasının mercii aynı cümlede söylenmiş ise, bu tabirle birinci haddini kendisinin ikinci haddini ilgiçlik tabirin teşkil ettiği bir izafet terkibi teşkil eder.

MI.: *ev-iñ üst-ün-de* «sur la maison», keli. keli.: «dans le dessus de la maison» [1].

[1] (Sebeup bildiren) ilgiçlik tabirlerin, (izafet «mülkiyet» lâhikası almadan) mef'ulün anı haletinde bir alem ismiyle teşkil edilen bir başka nev'i vardır. Bunlar hades isimlerini katılarak sebep mânalı ilgiçlik tabirler vücutte getirirler (bk. § 1440) J. D.

932. İzafet «mülkiyet» lâhikası şahıs mefhumuna (= birinci şahıs zamirine) irca alâmeti hizmetini görüyorsa merciin söylenmesine lüzum yoktur.

Ml.: *üst-üm-de* «sur moi», keli. keli.: «dans mon dessus».

İzafet «mülkiyet» lâhikası mübhem bir irca alâmeti (§ 234) olduğu zaman da böyledir:

üst-ün-de «dessus», keli. keli.: «dans le dessus de la chose».

Bu ifadeler Fransızca'nın «devant, dessus, derrière vs...» katmaç (zarf) larına muadil hakiki katmaçlık tabirler teşkil ederler. Böyle ifade ediş tarzı Osmanlıca'da pek revaçdadır.

Ml.: *üst-ün-de braş-dı-m* «je l'ai laissé dessus»;

iş-in-de kaş-dı «il est resté dedans», vs. (mk. § 392, İhtlar).

933. İlgçlik tabir, normal olarak bir ilgiç olması gereken isimle bir izafet «mülkiyet» terkihi teşkil eder. Bu itibarla bundan evvelce geçen mutalealar sadece izafet «mülkiyet» terkibine taallük eden kaidelerin tatbikinden başka bir şey değildir (bk. § 1091 ve 1092).

Bunun neticesi olarak ilgiçin gramerce rolüyle ilgiç tabirinin gramerce rolü arasında mühim bir fark çıkar. İlgç daima başka bir kelime ile beraber bulunan bir edattır. İlgçlik tabir ise bir izafet «mülkiyet» terkihinin hadlerinden biridir, ve bazı hallerde yalnız başına kendi rolünü görebilir.

934. *İlgçlik tabirlerin halet sonuçları.* — Mekân (veya zaman) ilgiçlik tabirleri (mef'ulün fih, mef'ulün ileyh, mef'ulün anlt gibi) katmaçlık bir halet veya nisbilik (görelilik «relatif») haletini alırlar.

Ml.: Mef'ulün fih: *ev(iñ) üst-ün-de* «sur la maison»;

ev(iñ) üzer-in-de «sur la maison»;

ki bunlarda olmak, bulunmak «re trouver, être» gibi (alelâde bir yerleşirlik «localisation») mânası saklıdır.

Mef'ulün ileyh: *ev-(iñ) üst-ün-e* «sur la maison»;

ev-(iñ) üzer-in-e «sur la maison»,

ki bunlarda çıkmak, düşmek, vs... «tomber, monter» vs. gibi (bir şeye doğru meyil, yaklaşıklık [1]) gibi bir mâna saklıdır.

[1] Bir mef'ulün fihle olması beklenen izafet terkiplerinde bazan mef'ulü ileyh kullanıldığı görülüyor:

رسول الله اصحابی و جماعتی نه اعتقاد اوزریت اولدیله ایسه بن دئی اول اعتقاد اوزریتین *Resul-Allah-ın ashâb-ı ve cemâ'at-ı ne itikâd üzer-in-e ol-du-lar* ise *ben dahi ol, itikâd üzer-in-e-yim* (A.U.E) «je partique la même croyance»; keli. keli.: «je suis sur la même croyance» que les compagnons et la nation du Prophète de Dieu» (Ris. B., s. 27). Yine mk. § 937. J. D.

Mef'ulün anı: او(ك) اوستندن *ev(iñ) üst-ün-den* «du dessus de la maison»;

اوزرندن او(ك) *ev(iñ) üzer-in-den* «du dessus de la maison».

İnmek, düşmek «descendre, tomber» vs. gibi (dışarıya doğru hareket, uzaklaşma, çıkıp yayılma) mânaları saklıdır.

Nisbilik (görelilik) haleti bazan hemen de mefulün anı ile aynı mânada kullanılır. Bununla beraber mefulün fihten daha manidar olur.

Ml.: او(ك) يا نبي *ev-iñ yan-ın-ca* «à côté de la maison, tout à côté de la maison». Yine mk. § 924.

Sebeb veya tarz bildiren ilgiçlik tabirlerde mânaya göre çeşitlenen halet sonuçları veya edatlar bulunur (bk. daha ileride, § 935).

935. Yukarıda söylenelelerden şu çıkar ki, bir izafet terkilinin ikinci haddi olarak kullanılan bir mesafe ismi katnaç (zarf) olmayan (mutlak yani mücerret, aidiyet «génitif» veya mefulün bih gibi) bir halette bulunduğu zaman ilgiçlik bir tabir teşkil etmez de alelade bir isim olarak sayılmak icab eder.

Ml.: *ev-iñ üst-ü* «le dessus de la maison» = taraça «terrace» veya dam «toit»;
su üst-ü (üzer-i) «surface de l'eau»;
mektüb üzer-i «adresse» (mk. § 392).

Bununla beraber öyle olur ki, bu izafet terkililerinden bir takımı, mücerret (mutlak) halette bulundurulurak cümlede durum (hal ve şart «circonstance») mefulleri suretinde kullanılırlar. O zaman bunların ikinci hadleri bir ilgiçlik tabir mahiyetinde olur.

Ml.: ارقة اوستى دوشمك *arqa üst-ü düş-mek* «tomber sur le dos» (mefulün ileyh ile üstüne yerinde);

اوزرى اوستى اياق *ayak üst-ü (üzer-i) dur-mak* «se tenir (debout) sur les jambes» (mefulün fihten: üstünde yerine);

اوزرى اوشام *aşam üst-ü (üzer-i)* «vers le soir» (zaman zarfı) [1].

Aşağıdaki bendlerde başlıca ilgiçlik tabirler görülecektir.

اوزر - اوست *üzer, üst.*

936. Bu *üst* ve *üzer* «le dessus» kelimeleri aynı mânada olup aralarındaki başlıca fark, *üzer* in izafet «mülkiyet» lâhikası almadan hiç kullanılmaz olmasıdır.

[1] İşte daha bir misal ki, bunda mefulün bih haletindeki bir izafet «mülkiyet» terkilinde başlıca haddin bir ilgiçlik tabire hissedilir derecede benziyen bir rol oynaması gibi melez bir kullanışta olduğu görülüyor:

عاق اوزرى اوستى (Emir Süleyman) *güfil iken (Müsâ) üzer-in bas-dı* (A.U.E) «profitant de l'indolence (d'Emir Suléyman, Moussa) tomba sur lui» (mot à mot: «attaqua son dessus») [Rouen, 1493 yazınaları, yap. 33 V^o]. J. U.